

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรมการกองตำรา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ อธิบายบาลีไวยากรณ์ นามและอภัยศัพท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๖.

การศาสนา, กรม ฝ่ายปริยัติปกครอง กองศาสนศึกษา. ประวัติการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๗.

คณะกรรมชุดและมหาวิทยาลัย. ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๑๑. (พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล เฉลิมพระเกียรติ สมัยครบ ๑๐๐ ปี จากวาระเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑)

คณะกรรมชุดและมหาวิทยาลัย. ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๑๕. (พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในงานพระเมรุพระศพ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๕.

คมกฤษณ์ ศิริวงษ์. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องชินกาลมาลีปกรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

จันทบุรีนฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๒๐.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เทศนาพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๐๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. เรื่องพระร่วง. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๔๘๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประวัติวัดมหาธาตุ. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพรพรรณาคาร, ๒๔๖๑.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. พระนคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๐๓. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระเมรุพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ๑๖ เมษายน ๒๕๐๓)

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำนานพระสงฆ์. ไม่ปรากฏที่พิมพ์ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร้อยเอกอนันต์ ชูอม ๒๕๑๓)

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประชุมพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานพระ
พุทธศาสนา, ไม่ปรากฏที่พิมพ์ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร(ผล
ชินปุตโต), ๒๕๑๔)

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ความทรงจำ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร์พิทยา,
๒๕๑๔.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์พีระ,
๒๔๗๘.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓. ธนบุรี : ป.พิศนาคะการพิมพ์,
๒๕๐๖.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔. เล่ม ๑ และ ๒. กรุงเทพฯ
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔.

เทพดรณนุศิษย์, หลวง. (ทวิ ธรรมรัช ป.ธ. ๕) ธาตุปฐพีปิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

เทพดรณนุศิษย์, หลวง. (ทวิ ธรรมรัช ป.ธ. ๕) บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๑ นาม พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เทพดรณนุศิษย์, หลวง. (ทวิ ธรรมรัช ป.ธ. ๕) บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๒ กิริยาติคค์ พิมพ์ครั้งที่ ๘,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เทพดรณนุศิษย์, หลวง. (ทวิ ธรรมรัช ป.ธ. ๕) บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๓ อาขยาต พิมพ์ครั้งที่ ๘,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เทพเวที(ประยูรช ์ ปยุตโต), พระ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕

เทพเวที(ประยูรช ์ ปยุตโต), พระ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ธรรมช ์ มุนี, พระ (ประยูร สุนตงกูโร) และคณะ. พระพุทธศาสนาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์และราชวงศ์
จักรี ๒๐๐ ปี, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. จดหมายเหตุลาตูแบร์. เล่ม ๒, พระนคร : โรง
พิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

นาคะประทีป. ปาลี-สยาม อภิธาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ประเสริฐอักษรนิติ, หลวง. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารชาวกรุง
เก่า. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๐.

- ปวเรศวรียาลงกรณ์, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. เรื่องพระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด, ๒๕๓๕.
- พืษากพฤตยากร, กรมหมื่น. วัฒนธรรมกับพระมหากษัตริย์. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๑.
(พิมพ์เนื่องในงานวันเฉลิมพระชนมายุครบ ๗ รอบ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑)
- พิพาดา ยังเจริญ และ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- วิญญานวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- วชิรญาณวโรรส , สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒ นาม และ อพยยศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- วชิรญาณวโรรส , สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒ สมาส และ ตัทธิต. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- วชิรญาณวโรรส , สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒ อาชยาด และ กิตก์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- วิจิตร สมบัติบริบูรณ์. ทำเนียบพระเปรียญธรรม ๕ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๗
กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่เบสท์กราฟฟิค เพรส, ๒๕๓๗.
- สมเด็จพระสังฆราช(ปสุตเทว).สวดมนต์ฉบับหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สังฆรักขิตมหาสามี, พระ. คัมภีร์สุโฆลาธิการ. แปลโดย เข้ม ประพัศร์ทอง, พระนคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๑๒.
- สังฆรักขิตมหาสามี, พระ. คัมภีร์วุดโตทัยปกรณ. แปลโดยคันธสารภิกขุ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- สันติ บัณฑิตพรหมชาติ. ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์ : ศึกษากรณีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- สว. พุทธศาสนวงศ์ กรุงเทพฯ : พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, ๒๕๑๗.
- สุชีพ ปุญญาภภาพ. ความรู้เรื่องบทสวดมนต์และเรื่องที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๔๓.
- สุชาวี พลอยชุม. พระเกียรติคุณสมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ศรี), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุเชาว์ พลอยชุม. พระเกียรติคุณสมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (มี), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุเชาว์ พลอยชุม. พระเกียรติคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้าवासกรี), กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย : จารึก ตำนาน พงศาวดารศาสน์ ประกาศ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. ไวยากรณ์บาลี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาษาตะวันออก สาขาบาลี-สันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

ศุมาลี สุวรรณแสง. ระบบการบริหารการศึกษาฝ่ายสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

ศิลปากร, กรม. ราชสกุลวงศ์. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๖.

ห้องสมุดวชิรญาณ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๐๓ (พ.ศ. ๒๓๘๔) เลขที่ ๒๕ พระกระแสรับสั่งเรื่องการสอบพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุ.

ห้องสมุดวชิรญาณ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๑๒ (พ.ศ. ๒๓๙๓) เลขที่ ๑๘๕ ตอน ๑ บัญชีรายชื่อพระภิกษุ-สามเณรสอบเปรียญธรรม.

อัจฉรา กาญจนมัย. การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๑๕-๒๓๙๔).

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ภาษาอังกฤษ

Malalasakera, G.M. **DICTIONARY OF PALI PROPER NAMES**. 2 vols. London : Routledge & Kegan Paulltd, 1974.

Rhys Davids and Sted. **PALI-ENGLISH DICTIONARY**. London : Antony rowe L, 1992.

ภาคผนวก

ผู้วิจัยจะได้ศึกษางานประเภทฉันทโนพระราชนิพนธ์นี้ และได้แบ่งประเภทฉันทลักษณ์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์วุดโตทัยฯ ได้แสดงฉันทโนไว้ ๑๐๘ ประเภท และแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. ฉันทมาตราพฤติ กำหนดจำนวนมาตรา
๒. ฉันทวรรณพฤติ กำหนดจำนวนพยางค์ คุรุ ลหุ^๑

ส่วนประกอบของฉันทวรรณพฤติ

ฉันทโน^๒ ได้แก่ กลุ่มพยางค์ แต่ละกลุ่มมี ๓ พยางค์ อาศัยเสียงเป็นเกณฑ์ คือเสียงหนักเบา พยางค์หนักเรียกว่า คุรุ พยางค์เบาเรียกว่า ลหุ บัญญัติไว้เป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่าฉณะ ดังนี้

๑. ม	ฉณะ มี ๓ พยางค์	คุรุล้วน	(๒๒๒)	เช่น สพุพญญ
๒. น	ฉณะ มี ๓ พยางค์	ลหุล้วน	(๑๑๑)	เช่น สุมุณี
๓. ภา	ฉณะ มี ๓ พยางค์	คุรุอยู่ต้น	(๒๑๑)	เช่น มารชิ
๔. ย	ฉณะ มี ๓ พยางค์	ลหุอยู่ต้น	(๑๒๒)	เช่น มเหสี
๕. ช	ฉณะ มี ๓ พยางค์	คุรุอยู่กลาง	(๑๒๑)	เช่น มุนินุท
๖. ฌ	ฉณะ มี ๓ พยางค์	ลหุอยู่ท้าย	(๑๑๒)	เช่น สุขโต
๗. ร	ฉณะ มี ๓ พยางค์	ลหุอยู่กลาง	(๒๑๒)	เช่น นายโก
๘. ต	ฉณะ มี ๓ พยางค์	ลหุอยู่ท้าย	(๒๒๑)	เช่น มารริ

หมายเลข ๒ เป็นสัญลักษณ์ของคุรุ

หมายเลข ๑ เป็นสัญลักษณ์ของลหุ

คุรุ คือ พยางค์ที่มีเสียงหนัก หมายถึงพยางค์ที่ประกอบด้วยสระเสียงยาว พยางค์ที่มีพยัญชนะสังโยค พยางค์ที่มีนิคหิตอยู่บน และพยางค์ที่เป็นตัวสุดท้ายของทุกบาท

ลหุ คือ พยางค์ที่มีเสียงเบา หมายถึงพยางค์ที่ประกอบด้วยสระเสียงสั้นล้วนและไม่มีพยัญชนะสังโยครูปแบบของฉันทลักษณ์ในพระราชนิพนธ์ทรงนิพนธ์ร้อยกรองในรูปแบบ ปันญาวัตร อินทรวีเชียร

^๑ พระสังฆรักจิต, วุดโตทัย, แปลโดยคันธสารภิกขุ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒.

^๒ วุด. ๑/๕/๒๓.

วสันตดิถี และวังสัทธนะ ตามลำดับ ในที่นี้จะกล่าวถึงชื่อของฉันทลักษณ์บังคับและตัวอย่างที่มีอยู่ในพระราชนิพนธ์นี้ ดังนี้

๑.๑ ปัฐยาวัตรฉันท

กาถาหนึ่งประกอบด้วย ๘ ฉันทฉันท กัณฑ์กร ลหุ ลอย ๘ พยางค์ รวม ๓๒ พยางค์ ในแต่ละบาทมีอักษรบาทละ ๘ อักษร ไม่มีการกำหนดครุ ลหุ ในอักษรต้นบาทและปลายบาท แต่มีการกำหนดว่า ในบาทที่บาทแรกฉันทที่ติดตาม อักษรต้นบาทจะต้องไม่เป็น ส ฉันท และ น ฉันท ในบาทหลังจะต้องเป็น ย ฉันท ในบาทคู่ที่บาทแรก ฉันทที่ตามอักษรต้นจะต้องไม่เป็น ส ฉันท และ น ฉันท เช่นเดียวกัน และในบาทครึ่งหลังมีการกำหนดใช้เป็น ช ฉันท

สรุปลักษณะของปัฐยาวัตร

๑. ทุก ๆ บาทต้องมี ๘ พยางค์
๒. หลังพยางค์แรก ต้องเว้น ส ฉันท และ น ฉันท (ใช้ฉันทอื่นได้)
๓. หลัง ๔ พยางค์แรกในบาทที่ (บาทที่ ๑,๓) ใช้ ย ฉันท
๔. หลัง ๔ พยางค์แรกในบาทคู่ (บาทที่ ๒,๔) ใช้ ช ฉันท

แผนผังปัฐยาวัตร

	ย	ช
	๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๒ ๐	๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๑ ๐
	ย	ช
	๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๒ ๐	๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๑ ๐
๑.	สุณนตุ สารโว พุทฺธ- ปสนนา สุยามราชูสุ	สาสเน พุทฺธมามกา ภตติกา จ สุมตติโน. ^๔
๒.	บุพเพ รตนโกสินุท- ราชธานี สุตมปฺณณา อาวุตถา ตีหิ ราชูหิ	มหินทาโยชฺฌิยา อัย วิสาลา ปุฏฺเฐทนี อิทฺธา ผีตา สุตฺตฺตฺติโน. ^๕

^๓ ฎต. ๕/๑๑๕/๑๔๕-๑๕๐.

^๔ ประชุมฯ ๒/๕๘.

๑.๒ อินทรวีเชียร

เป็นบทประพันธ์ที่กำหนดว่าทุกบาทต้องมี ๑๑ พยางค์ ภาษาบาลีใช้ชื่อว่าอินทรวชิรา ภาษาสันสกฤตชื่อว่า อินทรวชुरา มีลักษณะบังคับ ดังนี้ บทหนึ่งมี ๔ บาทๆ หนึ่งมี ๓ คณะคือ ๒ คณะแรก ใช้ ต คณะ คณะที่ ๓ ใช้ ช คณะ นอกจากนี้ในบาทหนึ่ง ๆ มี ครุต่อท้ายอีก ๒ คำ

สรุปลักษณะของอินทรวีเชียร

๑. ทุกบาทมี ๑๑ พยางค์

๒. ทุกบาทใช้ ๓ คณะ คือ ต คณะ ต คณะ ช คณะ ตามด้วย ครุ ครุ (คำครุ หรือ คำลหุ ท้ายบทไม่รวมเป็นคณะฉันท)^๖

แผนผังอินทรวีเชียร

ต	ต	ช	ครุ	ครุ
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐

เช่น

๑.

สุชี อัย โหตุ สทา กุมาโร
 นามเน โย ติสฺสวโร กุมาโร
 आयुञ्ज वणुण्णञ्ज सुषपुพลण्ण
 दिग्घण्णञ्ज पणुण्ณํ ปรุฏิกานฺณตุตฺ๑^๗

๒.

อิจฺเจวรูป วิวิธปี ปรุณฺณํ โสวคฺคิกํ ทานมุขปฺปสิทฺธํ
 สีเลน เจยฺยํ ยทิ ภาวนาย นิจฺจปี กาลํ จรโณปโยคฺยํ^๘

^๕ ประชุมฯ ๒/๕๐.

^๖ ฎ. ๓/๑๓/๑๐๓.

^๗ ประชุมฯ ๒/๒๗๓.

^๘ ประชุมฯ ๒/๑๗๐.

๑.๓ วสันตดิถี

ฉันทที่มีบทประพันธ์กำหนดไว้บาทละ ๑๔ พยางค์มีลักษณะบังคับดังนี้ บทหนึ่ง มี ๔ บาท ๆ หนึ่งมี ๔ คณะ คือ คณะแรกใช้ ต คณะ คณะที่ ๒ ใช้ ภา คณะ คณะที่ ๓-๔ ใช้ ช คณะ และมี วรรคต่อท้ายอีก ๒ คำ รวมเป็น ๑๔ พยางค์.

สรุปลักษณะของวสันตดิถี

๑. ทุกบาทต้องมี ๑๔ พยางค์

๒. ทุกบาทใช้ ๔ คณะ คือ ต คณะ ภา คณะ ช คณะ ช คณะ วรรคต่อท้ายบาท^๕

แผนผังวสันตดิถี

ต	ภา	ช	ช	วรรคต่อ
๒ ๒ ๑	๒ ๑ ๑	๑ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐ ๐
๒ ๒ ๑	๒ ๑ ๑	๑ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐ ๐
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐ ๐
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐ ๐

เช่น

๑.

อกุโ วิโร สุตพุโร รตนตติโลเก
 สุตตาทิธมมุสโล สุวิจิตรภาณี
 สยามาทีโลกติโล มนุนายกกุโ
 สมปนฺนสตฺตรตโน วิย ทุมมราชาฯ^๖
๒.

สมพุทฺธมุตฺตมพารมนนุตฺตญาณิ
 สตฺตตฺตมํ ทสพลํ คุรุณาธิวาสํ
 สกฺการภาชนมภาชนมฺงคณานํ
 สทฺธาณเตน สตฺตํ สิริสา นมามิ.^๗

^๕ ฎต. ๓/๕๒/๑๒๒.

^๖ ประชุมฯ ๒/๑๑๘.

^๗ ประชุมฯ ๒/๓๒๖.

๑.๔ วังส์ฐฐันท์

ฉันทที่มีบทประพันธ์กำหนดให้บาทละ ๑๒ พยางค์ มีลักษณะบังคับดังนี้ บทหนึ่งมี ๔ บาท ๆ หนึ่ง มี ๔ คณะคือคณะที่ ๑-๓ ใช้ ช คณะ คณะที่ ๒ ใช้ ต คณะ คณะที่ ๔ ใช้ ร คณะรวมเป็น ๑๒ พยางค์

สรุปลักษณะของวังส์ฐฐันท์

๑. ทุกบาทมี ๑๒ พยางค์

๒. ทุกบาทมี ๔ คณะ คือ ใช้ ช คณะ ต คณะ ช คณะ ร คณะ^{๑๒}

แผนผังวังส์ฐฐันท์

	ช	ต	ช	ร
๑	๒	๑	๒	๑
๑	๒	๑	๒	๑
๑	๒	๑	๒	๑
๑	๒	๑	๒	๑

เช่น

๑.

นมตุถุ พุทฺธสุส วิภชฺชาทีโน
 นมตุถุ ฐมฺมสุส วิมุตฺตีสารีโน
 นมตุถุ สงฺฆสุส จ ฐมฺมธารีโน
 นโม กริตฺวาน มยฺมฺห เสรีโน^{๑๓}

๑.๕ อุปชาติคาถา

ฉันทต่างชนิดที่แต่งผสมกันระหว่าง อินทรวีเชียรกับอุเปนทรวีเชียร^{๑๔} แม้ในคาถาเหล่านี้ที่มีบาทคาถาผสมกันเช่นนี้ก็เรียกว่า อุปชาติคาถา เหมือนกัน^{๑๕}

^{๑๒} วุต. ๓/๗๔/๑๑๒.

^{๑๓} ประชุมฯ ๒/๓๔๒.

^{๑๔} วุต. ๓/๖๔๑/๑๐๔.

^{๑๕} ชงชัย สุมนจักร, ประมวลฉันทลักษณ์,(กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

แผนผังอุปชาติคาถา

ช	ต	ช	กรุ	กรุ
๑ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐
ต	ต	ช	กรุ	กรุ
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐

อุเปนทรวีเชียร

อินทรวีเชียร

เชน

๑.

สุจี อัย โหตุ สทา อโรโค
 มหानภาโว นิรุปรทุทโว
 อทุโธ มหตุถิ ธนวา ยสสุสี
 โหตุ ปติฏฐา สกญฺยาดกานัน^{๑๖}

๑.๕.๑ วังส์ฎฐะผสมกับอินทรวีเชียร

แผนผัง

ช	ต	ช	กรุ	กรุ
๑ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐
ต	ต	ช	กรุ	กรุ
๒ ๒ ๑	๒ ๒ ๑	๑ ๒ ๑	๐	๐

วังส์ฎฐะ

อิทรวีเชียร

เชน

๑.

จิเรน ทิฏฐา จ สุตา จ เอเต
 สมุทุมชฺเณ ปฏิทีปวาสิ
 อมุเหหิ ธมฺเมน สมานธมฺมา
 ทูรฎฐญฺญาตีว ปิยาจิตพุพา^{๑๗}

^{๑๖} ประชุมฯ ๒/๒๕๖.^{๑๗} ประชุมฯ ๓๔๔.

ประวัติผู้เขียน

ข้าพเจ้า พระมหาสายรุ้ง แดงงาม เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๓ บ้านหมาก
ยาง ตำบลเป่า อำเภอบึงบูรพ์ จังหวัดศรีสะเกษ สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงสุดที่ เปรียญ
ธรรม ๗ ประโยค ในปีการศึกษา ๒๕๓๗ สำเร็จการศึกษาปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๓๕ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ปัจจุบัน เป็นครูสอนพระปริยัติ
ธรรม ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม บางพลัด กรุงเทพมหานคร

